

YHDYSVALTAIN INTRESSIT OSMANIEN VALTAKUNNASSA 1893–1897

Oulun yliopisto
Historiatieteet
Historia, kandidaatin tutkielma
29.1.2019
Ossi Tuovinen

Sisällys

JOHDANTO.....	2
I MYRSKYPILVIÄ HORISONTISSA (1893–1894).....	9
II SUMUVERHO SASSOUNIN YLLÄ (1894–1895)	17
III AMERIKKALAISET VERILÖYLYN TODISTAJINA (1895–1897).....	22
LOPPULAUSE.....	29
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS	31

JOHDANTO

Lähi-itää ravisuttaneet kriisit ovat olleet esillä uutisten otsikkotulvassa käytännössä koko kuluvan vuosituhannen ajan. Alueen epävakaasta nykytilasta johtuen ei ole todennäköistä, että käänne parempaan tapahtuisi lähivuosien, pahimmassa tapauksessa edes vuosikymmenien aikana. Hyvin usein alueen tilanteesta ja lähihistoriasta puhuttaessa otetaan suurennuslasin alle Yhdysvallat ja kyseisen valtion suuri rooli näiden tapahtumien taustalla. Halusinkin kandidaatin tutkielmassani tutkia tarkemmin Yhdysvaltain ulkopoliittikkaa Lähi-idässä, joka ulottuu kauemmas historiaan kuin usein muistetaan tuoda ilmi.

Tutkielmani käsittelee Yhdysvaltain roolia Osmanien valtakunnassa presidentti Grover Clevelandin toisella kaudella vuosina 1893–1897. Kyseisenä ajanjaksona Osmanivaltion sisäinen turvallisuustilanne heikkeni selvästi, sillä turkkilaisten kiristynyt suhtautuminen kristittyyn armenialaisvähemmistöön johti 1894–1896 välisenä aikana joukkosurmien aaltoon: Eri arvioiden mukaan henkensä menetti jopa 20,000–300,000 armenialaista.¹ Vuosien 1894–1896 joukkosurmia voidaan myös pitää lähtölaukauksena kehitykselle, joka kulminoitui lopulta *armenialaisten kansanmurhana* tunnettuun tapahtumaan vuosina 1915–1916.²

Kandidaatin tutkielmani on erittäin ajankohtainen juuri nyt myös nykyperspektiivistä tarkasteltuna. Sen lisäksi, että käsittelen Yhdysvaltain Lähi-idän politiikan ensiaskeleita, on Turkin tilanne edennyt tutkielmaa kirjoitettaessa kohti vuosisadan takaisia asetelmia: Kuten Osmanien valtakunta 1890-luvulla, myös nykyinen tasavalta on suurten ulko- ja sisäpoliittisten haasteiden keskellä. Ennen Euroopan Unionin jäseneksikin kaavaillassa maassa³ on viime vuosina muutettu perustuslakia nykyisen presidentti Recep Tayyip Erdoğanin valtaoikeuksien kasvattamiseksi,⁴ minkä lisäksi

---

¹ Lewy 2005, 26.

² "Armenian Genocide", Encyclopædia Britannican [www-sivut](#).

³ "Turkey: Foreign policy, Encyclopædia Britannican [www-sivut](#).

⁴ "Turkey: Challenges of the 21st century", Encyclopædia Britannican [www-sivut](#).

sensuuria on kiristetty⁵ ja pyritty ulottamaan jopa maan rajojen ulkopuolelle.⁶ Näiden lisäksi islamin roolia on jälleen pyritty korostamaan aiemmin melko maallistuneena pidetyssä Turkissa.⁷ Rajuilla muutoksilla on kuitenkin myös vastustajansa, mistä selvin osoitus lienee vuoden 2016 epäonnistunut vallankaappausyritys.⁸

Myös taistelu separatistista toimintaa vastaan on yhdistävä tekijä entisen Osmanivaltakunnan ja nykyisen Turkin tasavallan välillä. Jo vuosikymmenien ajan turkkilaisten toimet ovat kohdistuneet pääasiassa kurdeihin, joiden vaatimuksia autonomisen aseman kasvattamisesta, tai jopa itsenäisestä valtiosta, ei olla hyväksytty. Kurdien kansallismielisen toiminnan näkyvin liike on militantti Kurdistanin työväenpuolue, eli PKK,⁹ jonka toimet maan hallitusta vastaan 1980- ja 1990-luvuilla johtivat käytännössä sotatilaan Turkin itäosissa. Vuosien varrella tapahtuneista rauhanneuvotteluista huolimatta konflikti kurdien ja turkkilaisten välillä on edelleen voimissaan,¹⁰ mistä tuoreimpana esimerkkinä toimivat Turkin iskut kurdeja vastaan Syyrian puolella.¹¹

Näiden lisäksi myös vuosien 1915–1916 *armenialaisten kansanmurha*, jonka syntyprosessia tutkielmassani käsitellään, on edelleen ajankohtainen ja keskustelua herättävä aihe. Kyseiset tapahtumat johtivat satojen tuhansien, joidenkin arvioiden mukaan jopa yli miljoonan armenialaisen kuolemaan Osmanien valtakunnassa.¹² Kiistaa aiheuttaa kuitenkin edelleen se, oliko kyseessä Nuorturkkilaisten johtaman hallinnon tietoisesti suorittama kansanmurha, vai ensimmäisen maailmansodan olosuhteiden, kuten esimerkiksi heikon ravintotilanteen johdosta syntynyt tragedia.¹³ Kahtiajako suhtautumisessa 1900-luvun tapahtumiin vaikuttaa edelleen niin akateemiseen tutkimukseen, kuin myös valtioiden väliseen ulkopolitiikkaan. Valtioista ensisijaisesti Turkki kiistää kyseessä olleen kansanmurha,¹⁴ vaikka esimerkiksi Euroopan parlamentti on pyrkinyt

---

⁵ "Sensuuri kovenee Turkissa". Suomen journalistiliitto 2.12.2015 <https://journalistiliitto.fi/fi/sensuuri-kovenee-turkissa/> (Luettu 25.1.2019).

⁶ "Turkin sensuuri ei onnistunut Sveitsissä". Yle Uutiset 26.4.2016, <https://yle.fi/uutiset/3-8838662> (Luettu 25.1.2019) & "Merkel päättää, saako Saksassa pilkata Turkin johtajaa". Yle Uutiset 11.4.2016, <https://yle.fi/uutiset/3-8803081> (Luettu 25.1.2019).

⁷ "Turkey Under the AKP", Encyclopædia Britannica www-sivut.

⁸ "Turkey: Challenges of the 21st century", Encyclopædia Britannica www-sivut.

⁹ *Partiya Karkeren Kurdistan*

¹⁰ "Kurdistan Workers' Party (PKK)", Encyclopædia Britannica www-sivut.

¹¹ "Turkki: Syyrian kurdit ampuvat turkkilaissotilaita amerikkalaisaseilla". Yle Uutiset 23.1.2018, <https://yle.fi/uutiset/3-10035514> (Luettu 25.1.2019)

¹² "Armenian Genocide", Encyclopædia Britannica www-sivut.

¹³ Lewy 2005, 245–250.

¹⁴ "Armenian Genocide", Encyclopædia Britannica www-sivut.

painostamaan maata tekemään ponnisteluja ”menneisyytensä hyväksymiseksi” ja normalisoimaan suhteensa nykyään itsenäisen Armenian tasavallan kanssa.¹⁵

Tutkielmaa voidaan tarkastella myös vähemmistöjen aseman ja oikeuksien perspektiivistä, sillä armenialaisten kohtaloa muistuttavia tapahtumia on esiintynyt myös kuluvalle vuosikymmenellä. Viime vuosina laajaa mediahuomiota ovat saaneet osakseen esimerkiksi Myanmarissa rohingya-vähemmistöön kohdistuneet laajat, jopa kansanmurhaksi tulkitut väkivaltaisuuDET,¹⁶ jesidien tukala asema Isis-järjestön vallan alla,¹⁷ sekä Kiinassa mahdollisesti yli miljoonan islaminuskaisen uiguurin sijoittaminen niin kutsutuille *uudelleen koulutusleireille*.¹⁸

Tutkielmani, joka kuuluu poliittisen historian alaan, pääasiallinen tutkimustehtävä on selvittää, millaisena Yhdysvaltain intressit Osmanien valtakuntaa kohtaan näyttäytyvät ulkoministeriön edustajien yhteydenpidon perusteella vuosina 1893–1897. Erityistä huomiota kiinnitän siihen, miten vuosien 1894–1896 levottomuudet vaikuttivat Yhdysvaltain Osmanivaltiossa harjoittamaan ulkopolitiikkaan. Olennaista on myös pohtia, millaisia muiden valtioiden, tässä tapauksessa Osmanien valtakunnan ja alueella vaikuttaneiden eurooppalaiset suurvaltojen intressit olivat. Koska konfliktit, jotka syntyvät valtioiden ajaessa eri asioita, ovat MARC TRACHTENBERGIN mukaan olennainen osa kansainvälistä politiikkaa,¹⁹ tulee myös Yhdysvaltain kanssa vuorovaikutuksessa olleet valtiot ottaa huomioon.

Tutkimukseni päälähteinä hyödynnän Yhdysvaltain ulkoministeriön edustajien ja heihin yhteydessä olleiden henkilöiden lähettämiä kirjeitä ja sähköitä vuosilta 1893–1897, jotka on koottu ulkoministeriön alaisen *Office of the Historian* –laitoksen julkaisemiin *Foreign Relations of the United States*²⁰ –kokoelmateoksiin. Lähdemateriaalin luonteesta tulee mainita, etteivät kyseiset

---

¹⁵ ”Armenialaisten kansanmurha: Mepit kehottavat Turkkiä ja Armeniaa normalisoimaan suhteensa”. Euroopan parlamentin lehdistötiedote 15.4.2015, <http://www.europarl.europa.eu/news/fi/press-room/20150413IPR41671/parlamentti-hyvakysi-paatoslauselman-armenialaisten-kansanmurhan-muistopaivasta> (Luettu 25.1.2019).

¹⁶ ”YK:n tutkijat: Myanmarin sotilasjohtajia pitäisi syyttää kansanmurhasta”. Yle Uutiset 27.8.2018, <https://yle.fi/uutiset/3-10371968> (Luettu 25.1.2019).

¹⁷ ”Pohjois-Irakin Sinjarista löytyi räjähteillä ansoitettu jesidien joukkohauta”. Yle Uutiset 29.11.2015, <https://yle.fi/uutiset/3-8489734> (Luettu 25.1.2019).

¹⁸ ”Kiina virallistaa ‘uudelleen koulutusleirit’ – jopa miljoona ihmistä määrätty saamaan ideologista oppia ja käyttäytymisen ohjausta”. Yle Uutiset 11.10.2018, <https://yle.fi/uutiset/3-10451889> (Luettu 25.1.2019).

¹⁹ Trachtenberg 2006, 141-142.

²⁰ Viitataan jatkossa lyhenteellä FRUS

dokumentit ole olleet alun perin julkisesti saatavilla, sillä ne on tuotettu palvelemaan Yhdysvaltain ulkoministeriön ja hallinnon sisäisiä tarpeita. FRUS-teoksiin koottu materiaali ei myöskään anna täydellistä kuvaa ulkoministeriön yhteydenpidosta, sillä kyseisiin teoksiin on pääasiassa valittu dokumentteja, jotka julkaisija on kokenut poliittiselta kannalta merkittäväksi.²¹

Hyödynnän tutkielmassani kvalitatiivista, eli laadullista analyysia,²² sekä *ideografista* lähestymistapaa kansainvälisen politiikan tarkastelemiseen: Tosin kuin politiikan tutkimuksen piirissä, jossa pyritään luomaan tapahtumista yleistyksiä ja löytämään säännönmukaisuuksia, historiatiede keskittyy pikemminkin lähdemateriaalin tarkkaan ja yksityiskohtaiseen selittämiseen ja tulkitsemiseen.²³ Tutkielma etenee pääosin kronologisesti ja on jaettu kolmeen pääluukuun. Koska Yhdysvaltain ulkoministeriön suurimpana huolenaiheena Osmanivaltiossa oli armenialaiskysymyksen vaikutus maassa oleskeleviin amerikkalaisiin, on järkevää, että myös pääluvut mukailevat kriisin eri vaiheita. Ensimmäinen pääluuku käsitteleekin pääasiassa vuosien 1893–1894 lähtötilannetta Osmanien valtakunnassa ja luo pohjaa sille, mitkä amerikkalaisten myöhempään toimintaan vaikuttaneet intressit olivat. Toinen pääluuku käsittelee Yhdysvaltain reaktiota Sassounin vuoden 1894 tapahtumiin, ja kolmas syksyllä 1895 tapahtuneen armenialaisten mielenosoituksen jälkeistä aikaa.

Aiempi tutkimus aiheesta

Suoraan aiheeseen liittyvää aiempaa tutkimusta on tarjolla niukasti. Ensinnäkin Yhdysvaltain ulkopolitiikasta 1800-luvun Osmanivaltakunnassa ei juuri ole julkaistu tutkimuskirjallisuutta, minkä johdosta LEWIS L. GOULDIN kirjoittama elämänkerta *Alexander Watkins Terrell: Civil War Soldier, Texas Lawmaker, American Diplomat* (2004) oli tutkielmani kannalta yksi hyödyllisimmistä teoksista. Elämänkerta avaa tuolloin Konstantinopolin lähetystön päällikkönä toimineen Alexander Watkins Terrellin uran lisäksi jossakin määrin myös Yhdysvaltain toimintaa ja intressejä alueella. MEHMET ALI DOĞANIN ja HEATHER J. SHARKEYN toimittamaa *American Missionaries and the Middle East – Foundational Encounters* (2011) –teosta olen hyödyntänyt tutkiessani tarkemmin alueella toimineita lähetystyöntekijöitä, joiden rooli on erittäin näkyvä tutkimassani lähdemateriaalissa.

---

²¹ "About the Foreign Relations of the United States Series", *The Office of the Historian*-laitoksen www-sivut.

²² Sarajärvi & Tuomi 2002, 16–22.

²³ Williams et. al. 2012, 14–15.

Yhdysvaltain toimia ulkomailla oleskelevien kansalaistensa suojelemiseksi on tutkinut myös HILLEVI TOIVIAINEN. Hänen teoksensa *Search for Security: United States citizens in the Far East, 1890–1906. A comparative study of problems related to safeguarding Americans in China and Japan* (1986) käsittelee Lähi-idän sijasta Kiinaa ja Japania, mikä tarjoaakin mahdollisuuden vertailla Yhdysvaltain ulkopoliittikkaa näiden eri valtioiden sisällä.

Myös tutkimuskirjallisuutta, jossa käsitellään kattavasti vuosina 1894–1896 tapahtuneita armenialaisten joukkosurmia, on kirjoitettu varsin vähän. Syynä tälle lienee se, että laajempi huomio on kiinnitetty nimenomaan mittakaavaltaan suurempaan 1900-luvun kansanmurhaan. Tämä ilmenee esimerkiksi siten, että kaikki armenialaisia käsittelevät teokset, joita päädyin hyödyntämään tutkielmassani, keskittyvätkin pääasiallisesti vuosien 1915–1916 tapahtumiin. Erityistä huomiota tuli kiinnittää myös teosten puolueellisuuteen, sillä kuten aiemmin mainittu, kysymys armenialaisten kansanmurhasta on jakanut myös akateemista tutkimusta. Näiden kriteerien pohjalta hyödynnän tutkielmassani aiheeseen liittyen pääasiassa kahta teosta, jotka ovat GUENTER LEWYN *The Armenian Massacres In Ottoman Turkey – A Disputed Genocide* (2005) ja TANER AKÇAMIN kirjoittama *A Shameful Act – The Armenian Genocide and the Question of Turkish Responsibility* (2006).

Keskeisten Osmanien valtakuntaan liittyvien suomenkielisten käsitteiden, kuten kyseisen maan eri kirjoitusasujen suhteen, hyödynnän erityisesti JOUNI SUISTOLAN ja HEIKKI TIILIKAISEN teosta *Sodassa vieraalla maalla – Suomalaiset Turkin sodassa 1877–1878* (2014). Tulee myös mainita, että vaikka *osmanilla* tai *ottomaanilla* voidaan laajassa mittakaavassa tarkoittaa kaikkia Osmanivaltakunnan alamaisia,²⁴ suljen tutkielmassani armenialaiset pois kyseisen käsitteen alta selkeyden vuoksi. Vaikka 1876 perustuslaissa kaikkia valtakunnan alamaisia, niin muslimeja kuin kristittyjäkin, kutsuttiin ensi kertaa ottomaaneiksi, todellisuudessa maa oli jyrkästi jakautunut eri etnisiin ja uskonnollisiin ryhmiin.²⁵ Myös *turkkilainen* esiintyy tutkielmassa rinnakkaiskäsitteenä osmanille, mikä selittyy muun muassa sillä, että lähdemateriaalissa diplomaatit kutsuvat Osmanien valtakunnan edustajia säännöllisesti kyseisellä termillä.

---

²⁴ Suistola & Tiilikainen 2014, 22.

²⁵ Akçam 2006, 28–32.

Historiallinen konteksti

Grover Cleveland (1837–1908), Yhdysvaltain sisällissodan²⁶ jälkeisen ajan ensimmäinen demokraattipresidentti,²⁷ onnistui nousemaan toistamiseen Yhdysvaltain johtoon vuosiksi 1893–1897.²⁸ Cleveland itse ei kuitenkaan ole keskeisin henkilö tutkielmassani, vaan pikemminkin hänen toisella kaudellaan vaikuttaneet ulkoministerit, Walter Quintin Gresham (1832–1895) ja Richard Olney (1835–1917), sekä erityisesti Osmanivaltiossa tuolloin vaikuttaneet amerikkalaisdiplomaatit, heistä tärkeimpänä Alexander Watkins Terrell (1827–1912).

Vaikka nykyään Yhdysvallat tunnetaankin maailman ainoana *supervaltana*,²⁹ oli kyseisen valtion rooli vielä 1800-luvun lopulla hyvin erilainen kuin tänä päivänä. Tuolloin Uuden mantereen keulakuva oli vasta nousemassa suurvalta-asemaan eurooppalaisten valtioiden rinnalle,³⁰ joista mahtavin oli valtaisa imperiumia hallussaan pitänyt Iso-Britannia.³¹ Myös Yhdysvaltain ulkopoliittika poikkesi huomattavasti nykyisestä linjasta, sillä maan hallitukset noudattivat toimintansa ohjenuorana niin kutsuttua Monroen oppia. Tämän ulkopoliittisen linjan peruseriaate oli, että Yhdysvallat lupasi olla puuttumatta eurooppalaisten suurvaltojen välisiin asioihin, mutta vastineeksi eurooppalaisten tuli tehdä samoin Amerikan mantereeseen kohdalla: Erityisesti Yhdysvallat vastusti muiden suurvaltojen siirtomaapolitiikka sen lähialueilla,³² vaikka toisaalta kallistui itsekin toteuttamaan ekspansionistista ulkopoliittikkaa 1800-luvun loppupuolella.³³

Toisin kuin Yhdysvallat, Osmanivaltio oli 1800-luvun loppupuolella taantuva suurvalta. Kyseinen valtakunta, joka oli parhaimmillaan hallinnut Välimerta nykyisestä Algeriasta aina Kreikkaan asti,³⁴ oli muuttunut niin ulkoisten, kuin sisäistenkin vihollisten riivaamaksi *Euroopan sairaaksi mieheksi*.³⁵ Valtiota uhkasi erityisesti nationalismi, sillä sen väestö oli etnisestä ja uskonnollisesta perspektiivistä hyvin kirjavaa. Ristiriitoja lisäsi muun muassa ryhmien välinen epätasa-arvo, sillä vaikka *dhimmit*, eli

---

²⁶ Yhdysvaltain sisällissota käytiin vuosina 1861–1865. Kero et. al. 1991, 215–219.

²⁷ Clevelandin ensimmäinen kausi presidenttinä vuosina 1885–1889.

²⁸ ”Grover Cleveland”, Encyclopædia Britannican [www-sivut](#).

²⁹ ”Superpower”, Encyclopædia Britannican [www-sivut](#).

³⁰ Small 1996, 26–28.

³¹ Kennedy 2014, 19.

³² ”Monroe Doctrine”, Encyclopædia Britannican [www-sivut](#).

³³ Gardner et. al. 1973, 220–231.

³⁴ ”Ottoman Empire”, Encyclopædia Britannican [www-sivut](#).

³⁵ Akçam 2006, 27.

kristityt ja juutalaiset, saivatkin harjoittaa uskontoaan rauhassa, piti islaminuskoinen valtaväestö heitä toisen luokan kansalaisina. Esimerkiksi dhimmîn todistusta muslimia vastaan ei hyväksytty oikeudessa, minkä lisäksi rajoitukset kohdistuivat myös muihin elämän osa-alueisiin, kuten pukeutumiseen: Muun muassa kreikkalaiset olivat tunnistettavissa mustista kengistä ja päähineestä, juutalaiset turkooseista.³⁶

Eurooppalaiset suurvallat hyödynsivätkin Osmanivaltion sekasortoisen tilanteen omaksi edukseen ja muun muassa edesauttoivat valtakunnassa asuvien vähemmistöryhmien nationalistisia pyrkimyksiä. Kreikkalaiset julistautuivatkin itsenäisiksi suurvaltojen sotilaallisen avun turvin 1830, ja Osmanivaltio menetti edelleen laajoja alueita Balkanilta Berliinin vuoden 1878 rauhansopimuksen jälkeen.³⁷ Valtakunta joutui luovuttamaan myös virallisesti Osmanivaltioon kuuluneen Egyptin Iso-Britannialle vuonna 1882.³⁸

Vaikka Osmanivaltiota pyrittiin vuosikymmenien ajan uudistamaan laajan uudistusohjelman, *Tanzimat*in avulla,³⁹ kääntyi valtakunnan kehityksen suunta sulttaaniksi vuonna 1876 nousseen itsevaltaisen Abdülhamid II:n (1842–1918) valtakaudella. Uusi sulttaani muun muassa sulki maan parlamentin,⁴⁰ ja pyrki luomaan yhtenäisyyttä, ja toisaalta vastakkainasettelua kristittyihin nähden, korostamalla entisestään islamin asemaa Osmanivaltiossa.⁴¹

Ilman itsenäistä kansallisvaltiota olivat edelleen armenialaiset, jotka olivat eläneet osana laajaa valtakuntaa jo vuosisatojen ajan. 1890-lukua edeltäneiden kaoottisten vuosikymmenien seurauksena armenialaisiin suhtauduttiin valtakunnassa epäillen, sillä eurooppalaisten suurvaltojen uskottiin pyrkivän hyödyntämään myös kyseistä ryhmää imperialistisen ulkopolitiikan työkaluna. Abdülhamid totesikin, että hän mieluummin kuolee, kuin taipuu eurooppalaisten painostamana myöntämään armenialaisille autonomisen aseman.⁴² Nimenomaan kysymys armenialaisten asemasta osana Osmanien valtakuntaa tulikin vaikuttamaan huomattavasti siihen, millaista ulkopolitiikkaa presidentti Clevelandin hallitus harjoitti Osmanivaltiossa vuosina 1893–1897.

---

³⁶ Akçam 2006, 20–25.

³⁷ Howard 2001, 65–67.

³⁸ Sharkey 2011, xviii.

³⁹ Sharkey 2011, xvii–xviii.

⁴⁰ Karpas 2001, 182.

⁴¹ Akçam 2006, 43–45.

⁴² Lewy 2005, 3–10.

I MYRSKYPILVIÄ HORISONTISSA (1893–1894)

Vaikka Yhdysvallat oli hyvää vauhtia saavuttamassa suurvalta-asemaa, kiinnostus Osmanien valtakuntaa tai Lähi-itää kohtaan oli vielä 1800-luvun loppupuolella ainakin päällisin puolin vähäistä. Kun Clevelandin toisella kaudella Britanniaan, Ranskaan ja Saksaan lähetettiin maan ensimmäiset korkea-arvoisimmat diplomaatit, suurlähettiläät⁴³ Yhdysvaltain Konstantinopolin lähetystön päälliköksi 1893 siirtyneen Alexander Watkins Terrellin titteli oli puolestaan *erikoislähettiläs ja täysivaltainen ministeri*.⁴⁴ Terrell olikin arvoasteikossa toisen luokan diplomaattiedustaja ja täten arvoasteikossa suurlähettilästä alempana.⁴⁵ Terrellin elämäkerran kirjoittanut Lewis L. Gould kuvaileekin 1800-luvun loppupuolen Osmanivaltakuntaa Yhdysvaltain ulkopoliittiseksi sivunäyttämöksi.⁴⁶

Vielä tuolloin ulkoministeriön huomio kiinnittyi pitkälti alueella oleskelleiden Yhdysvaltain kansalaisten etujen ajamiseen ja heidän turvallisuutensa varmistamiseen. Kuitenkin, kun tutkitaan tarkemmin amerikkalaisten toimintaa Osmanien valtakunnassa, jota ulkoministeriön edustajat pyrkivät turvaamaan, kysymys Yhdysvaltain intresseistä ei olekaan enää yhtä yksinkertainen. Oliko Osmanivaltakunta todella Yhdysvalloille niin merkityksellinen, kuin esimerkiksi Gould tuo kirjassaan esille?

Pääosin ihmiset, joita ulkoministeriö pyrki auttamaan, voidaan jakaa kolmeen ryhmään: amerikkalaisiin lähetystyöntekijöihin, heidän kanssaan yhteistyötä tehneisiin paikallisiin sekä amerikanarmenialaisiin. Näistä ryhmistä lähetystyötä työllistivät eniten lähetystyöntekijät, jotka harjoittivat Osmanien valtakunnassa esimerkiksi pientä kaupallista toimintaa.⁴⁷ Vaikka heistä ei ollutkaan merkittävää taloudellista hyötyä Yhdysvalloille ollut, oli heidän toimintansa muilla tavoin tärkeää: 1890-luvulle tultaessa lähetystyöntekijät olivat perustaneet yli 400 koulua ja oppilaitosta, joissa opiskeli yhteensä noin 17 000 opiskelijaa.⁴⁸ Vuoteen 1895 mennessä määrä oli jo ylittänyt

---

⁴³ Gould 2004, 124.

⁴⁴ Englanniksi *Envoy Extraordinary and Minister Plenipotentiary*. "Chiefs of Mission for Turkey", *The Office of the Historian* -laitoksen www-sivut.

⁴⁵ Valpola et. al. 1973, 686.

⁴⁶ Gould 2004, 128.

⁴⁷ Kern 2011, 143.

⁴⁸ McCarthy 2010, 110 – 111.

20 000 opiskelijan rajan.⁴⁹ Joukkoon kuului myös neljä korkeakoulua, jotka tarjosivat parhaimpiin kuuluvaa koulutusta koko valtakunnassa.⁵⁰ Koulujen lisäksi lähetystyöntekijät olivat perustaneet vuoteen 1895 mennessä 125 kirkkoa, joiden yhteenlaskettu jäsenmäärä oli lähes 13 000.⁵¹

Amerikkalaisten tavoitteet varsinkin koulutuksen tarjoamisen suhteen olivat hyvin kunnianhimoiset: Ulkoministeriön kirjeistä käy ilmi, että lähetystyöntekijöiden tavoitteena oli ollut, ainakin ennen Clevelandin toista kautta presidenttinä, jopa haltuunottaa Osmanien valtakunnan koulujärjestelmä.⁵² Vaikka edellisen presidentin, Benjamin Harrisonin, kaudella lähetystyöntekijöiden toiminta oli kokenut takaiskuja, heidän tukemisensa jatkui aktiivisena myös Clevelandin virkaanastumisen jälkeen, sillä Ulkoministeriö osallistui muun muassa koulujen perustamiseen yhdessä lähetystyöntekijöiden kanssa.⁵³

Lähetystyöntekijät aiheuttivat kuitenkin paljon jännitteitä Yhdysvaltain ja Osmanivaltakunnan välille. Yksi syy tähän oli se, että käytännössä kaikki lähetystyöntekijöiden toiminta, mukaan lukien oppilaitokset, ⁵⁴ liittyi tavalla tai toisella käännytystyöhön. Käännytyspyrkimykset olivatkin vuosikymmenien aikana kohdistuneet laajalti kaikkiin Osmanivaltakunnan uskontokuntiin, myös alueen väärauskoisina pidettyihin kristittyihin vähemmistöihin, kuten kreikkalaisiin ja armenialaisiin.⁵⁵ Samaan aikaan, kun Abdülhamid II oli pyrkinyt luomaan panislamilaisuudesta kansakuntaa yhdistävän tekijän, ja täten korostamaan islamin asemaa valtiossaan,⁵⁶ lähetystyöntekijöiden käännytystyö luonnollisesti uhkasi kyseistä kehitystä. Heidän toimintansa katsottiinkin vaarantavan yhteiskunnallista vakautta,⁵⁷ mutta itse käännytystyö tuskin oli suurin huolenaihe. Vakavammaksi uhaksi koettiin todennäköisesti maan vähemmistöryhmien keskuudessa esiintynyt nationalismi, jonka levittämisestä länsimaalaisia lähetystyöntekijöitä syytettiin.⁵⁸

---

⁴⁹ Lewy 2005, 6.

⁵⁰ McCarthy 2010, 7.

⁵¹ Lewy 2005, 6.

⁵² Mr. Terrell to Mr. Olney, Constantinople, February 10, 1897. FRUS 1897, 576.

⁵³ Mr. Terrell to Mr. Olney, Constantinople, January 16, 1895. FRUS 1895, Part 2, 1232.

⁵⁴ "Christianity: Church and Education", Encyclopædia Britannica www.sivut.

⁵⁵ McCarthy 2010, 5–7.

⁵⁶ Akçam 2006, 43–45.

⁵⁷ Gould 2004, 128–130.

⁵⁸ Lewy 2005, 6–8.

Ajoittain turkkilaiset pyrkivätkin puuttumaan amerikkalaisten toimintaan. Protestanttisia lähetystyöntekijöitä kiellettiin esimerkiksi julkaisemasta armenian- ja kreikankielisiä tekstejä raamattupiirejä varten⁵⁹, ja Clevelandin edeltäjän Benjamin Harrisonin kaudella lukuisia kouluja oli pakotettu lopettamaan toimintansa.⁶⁰ Vaikka Osmanivaltion johto suhtautui amerikkalaiskouluihin varsin kielteisesti, muun muassa valtion omien koulujen vähäisyys pakotti turkkilaiset katsomaan lähetystyöntekijöiden ylläpitämiä oppilaitoksia jossain määrin läpi sormiensa.⁶¹

Kirstyneet suhteet heijastuivat ajoittain varsin konkreettisesti myös lähetystyöntekijöiden turvallisuuteen. Vaikka Osmanivaltakunnan edustajat pyrkivät ainakin virallisesti auttamaan amerikkalaisten suojelussa, päinvastaiset syytökset erityisesti paikallishallinnon edustajia kohtaan eivät olleet tavattomia. Helmikuussa 1893, noin kuukausi ennen Clevelandin virkaanastumista, Marsovanissa poltettiin koulurakennus⁶², jonka toteuttajaksi amerikkalaiset epäilivät lopulta paikallista poliisipäällikköä.⁶³ Enemmän huomiota herätti kuitenkin Anna Meltonin, vuonna 1893 pahoinpidellyn lähetystyöntekijän tapaus.⁶⁴ Myös Meltonin seurueen keräämät todisteet viittasivat siihen, että pahoinpitely oli todellisuudessa paikallishallinnon edustajien suunnittelema.⁶⁵

Vaikka Osmanivaltakunnan suhtautuminen lähetystyöntekijöihin oli kaukana lämpimästä, Yhdysvaltain ulkoministeriö näki paljon vaivaa turvatakseen heidän toimintansa maassa. Erityisesti Anna Meltonin tapaus toimii tästä hyvänä esimerkkinä. Siitä huolimatta, että kukaan ei kuollut kyseisessä välikohtauksessa, Terrell pyrki sinnikkäästi saamaan pahoinpitelijät oikeuden eteen vaikka prosessin eteneminen oli ajoittain hyvin vaivalloista.⁶⁶ Huomionarvoista tosin on se, että vaikka kukaan paikallishallinnon edustajista ei todisteista huolimatta⁶⁷ saanut tuomiota tapauksessa,⁶⁸ ulkoministeri Gresham ilmoitti maansa hallituksen olevan tyytyväinen lopputulokseen.⁶⁹ Tämän voidaankin katsoa osoittavan, ettei Meltonin tapauksessa ollut kyse vain

---

⁵⁹ Messrs. Spence and Dwight to Mr. Thompson, Constantinople, December 12, 1893. FRUS 1893, 601–602.

⁶⁰ Mr. Somerville et al. to Mr. Foster, New York, November 30, 1892. FRUS 1893, 590–591.

⁶¹ Kern 2011, 134.

⁶² Mr. Thompson to Mr. Foster, Constantinople, February 5, 1893. FRUS 1893, 593–594.

⁶³ Mr. Thompson to Mr. Gresham, Constantinople, March 17, 1893 & Mr. Jewett to Mr. Thompson, Marsovan, February 21, 1893. FRUS 1893, 608–616.

⁶⁴ Mr. Terrell to Mr. Gresham, Constantinople, July 20, 1893. FRUS 1893, 642–643.

⁶⁵ *Facts bearing upon the attack made upon Miss Melton* [s.n., s.l., s.a.]. FRUS 1893, 644–645.

⁶⁶ Gould 2004, 130.

⁶⁷ E. W. McDowell, *Prosecution of the case against the assailants of Miss Melton in Amadia and Mosul*, Amadia. FRUS 1894, 694–697.

⁶⁸ Mr. Terrell to Mr. Gresham, Constantinople, September 21, 1894. FRUS 1894, 700.

⁶⁹ Mr. Gresham to Mr. Terrell, Department of State, September 25, 1894. FRUS 1894, 700.

oikeuden hakemisesta Yhdysvaltain kansalaiselle, vaan pikemminkin arvovaltakysymyksestä kahden eri valtion välillä.

Mutta miksi Yhdysvallat oli aktiivisesti valmis tukemaan ja turvaamaan lähetystyöntekijöiden toimintaa, vaikka heidän läsnäolonsa Osmanien valtakunnassa aiheuttikin jännitteitä maiden suhteisiin? Tämä selittyy sillä, että lähetystyön tukeminen palveli myös Yhdysvaltain hallituksen sisä- ja ulkopoliittisia etuja. Ensinnäkin kristillisellä lähetystyöllä oli Yhdysvalloissa tavallisten kansalaisten lisäksi paljon merkittäviä tukijoita,⁷⁰ joiden suosio ja tuki olivat luonnollisesti myös Clevelandille tarpeellisia. Lähetystyö oli yhteydessä myös kristittyjen suurvaltojen keskinäiseen kilpailuun, johon amerikkalaisetkin 1800-luvun loppupuolella osallistuivat.⁷¹ Osmanien valtakunnassa olikin amerikkalaisten lisäksi paljon lähetysaarnaajia erityisesti toisesta 1800-luvun uudesta suurvallasta, Saksasta.⁷²

Myös lähetystyöntekijöiden harjoittama *länsimaistaminen* palveli mitä luultavimmin Yhdysvaltain ulkopoliittisia etuja: Tämä oli osa käännytystyötä, sillä lähetystyöntekijät uskoivat, ettei kristinusko voisi saavuttaa paikallisia ihmisiä, jos heillä ei olisi länsimaista arvopohjaa.⁷³ Amerikkalaisten lähetystyöntekijöiden harjoittama länsimaistaminen tarkoitti todennäköisesti myös sitä, että esimerkiksi lähetyskouluissa opiskelleet paikalliset suhtautuivat Yhdysvaltoihin ja ylipäänsä länsimaihin keskimääräistä myönteisemmin.

Tästä päästään kysymykseen, oliko lähetystyöntekijöiden auttamisella myös taloudellinen ulottuvuus? Koska Yhdysvaltojen talous oli kasvavan ylituotannon vuoksi riippuvainen viennistä, amerikkalaiset pyrkivät kuumeisesti etsimään uusia markkinoita tuotteilleen rajojensa ulkopuolelta,⁷⁴ ja nimenomaan teollistuneisiin valtioihin verrattuna taloudellisesti kehittymättömät alueet kiinnostivat Yhdysvaltoja.⁷⁵ Yksi syy kiinnostuksessa kehittymättömiä maita kohtaan oli luonnollisesti niiden tarjoama kasvupotentiaali, mutta syitä uusien markkinoiden etsimiselle löytyi luultavasti myös Euroopasta. Ennen suurteollistumista suurin osa Yhdysvaltain viennistä kohdistui

---

⁷⁰ McCarthy 2010, 8.

⁷¹ Toiviainen 1986, 252.

⁷² Lewy 2005, 6.

⁷³ Gardner et. al. 1973, 204–206.

⁷⁴ Gardner et. al. 1973, 213–218.

⁷⁵ Kero et. al. 1991, 300–303.

kyseiselle alueelle,⁷⁶ mutta vuosisadan vaihteessa eurooppalaiset alkoivat suunnitella vastatoimia *Amerikan invaasiolle*, jotka olisivat jarruttaneet amerikkalaisten tuotteiden leviämistä kyseisten maiden omille markkinoille.⁷⁷

Osmanien valtakunta taas oli jäänyt taloudellisessa kilpailussa selvästi Yhdysvaltojen ja eurooppalaisten jalkoihin.⁷⁸ Kuten amerikkalaiset tropiikissa, eurooppalaiset olivat jo pyrkineet täyttämään erityisesti Osmanivaltion taloudellisesti kehittymättömien sisäosien markkinatyhjiötä.⁷⁹ Onkin perusteltua väittää, että myös amerikkalaisilla oli eurooppalaisten tavoin kiinnostusta kasvattaa vientiään alueelle, varsinkin Grover Clevelandin toisella kaudella, jolloin Yhdysvaltoja koetteli maan historian siihen mennessä pahin lama:⁸⁰ Cleveland olikin asetanut yhdeksi tavoitteistaan löytää markkinoita kaikista maailman asutetuista kolkista.⁸¹ Tässä kohtaa huomio kiinnittyy jälleen lähetystyöntekijöihin, jotka olivat kohdemaissaan pyrkineet länsimaistamaan paikallisia kaupankäynnin välityksellä.⁸² Vaikka heidän harjoittamansa kaupallinen toiminta Osmanien valtakunnassa ei ollutkaan vielä 1890-luvulla merkittävää, heidän toimintansa kuitenkin loi amerikkalaisille potentiaalista pohjaa vientitalouden edistämiseksi.

Lähetystyöntekijöiden lisäksi Yhdysvaltain apuun Osmanivaltion puolella nojasivat amerikkalaisia lähetystyöntekijöitä avustaneet paikalliset asukkaat, joita oli maassa lähes yhdeksänsataa.⁸³ Lähetystyötä tehneet uskoivat, että paikallisiin avustajiin kohdistuvien toimien, kuten vangitsemisien, pääasiallinen tarkoitus oli vahingoittaa amerikkalaisten alueella tekemää työtä,⁸⁴ mikä onkin todennäköisin selitys. Koska amerikkalaisiin ja muihin länsimaalaisiin kohdistetuilla voimatoimilla olisi ollut myös ulkopoliittisia seurauksia,⁸⁵ turkkilaisviranomaisten oli helpompi vaikeuttaa lähetystyötä kohdistamalla vastatoimet Osmanivaltion omiin alamaisiin. Ulkoministeriö oli kuitenkin valmis painostamaan turkkilaisia myös tilanteissa, jossa lähetystyöntekijöiden kanssa yhteistyötä tehneet joutivat ongelmiin viranomaisten kanssa.⁸⁶

---

⁷⁶ Kero et. al. 1991, 300.

⁷⁷ Gardner et. al. 1973, 217.

⁷⁸ Quataert 1994, 770–775.

⁷⁹ Birdal 2010, 171.

⁸⁰ Small 1996, 28–29.

⁸¹ Gardner et. al. 1973, 218.

⁸² Gardner et. al. 1973, 204–206.

⁸³ Noin 880 paikallista avustajaa vuonna 1895. Lewy 2005, 6.

⁸⁴ Mr. Terrell to Mr. Gresham, Constantinople, September 8, 1894. FRUS 1894, 740.

⁸⁵ Akçam 2006, 25–27.

⁸⁶ Mr. Adee to Mr. Terrell, Department of State, July 31, 1893. FRUS 1893, 651–652.

Huomattavan usein viranomaisten kanssa ongelmiin joutuneet avustajat olivat taustaltaan armenialaisia. Koska amerikkalaisten lähetystyö 1890-luvun Osmanivaltakunnassa keskittyi pääasiassa armenialaisten käännättämisen,⁸⁷ selittää se osaltaan sitä, miksi kyseisen ryhmän edustajat olivat yllidustettuna ulkoministeriön apua tarvitsevien joukossa. Tämä ei kuitenkaan ole merkittävin syy, sillä armenialaisavustajien kokemien ongelmien taustalla oli usein pikemminkin se, että Osmanivaltiossa koko kyseinen väestöryhmä koettiin uhkaksi sen sisällä esiintyneen kansallismielisen ajattelun vuoksi. Armenialaisnationalismi olikin synnyttänyt vallankumouksellista liikehdintää, joka keskittyi kahteen, muutamaa vuotta aiemmin perustettuun puolueeseen: Vuonna 1887 syntyneeseen, avoimen marxilaiseen Hunchakiin, sekä 1890 perustettuun Dashnak-puolueeseen, joka myös oli pääosin sosialistien johtama järjestö.⁸⁸ Vallankumouksellisten hiljentämiseksi armenialaisia vangittiin valtakunnan itäosissa huolimatta siitä, olivatko he syyllisiä vai syyttömiä valtionvastaiseen toimintaan.⁸⁹ Terrellin edeltäjä, vain muutaman kuukauden lähetystön johdossa ollut David Preston Thompson⁹⁰ oli kirjoittanut jo vuoden 1893 helmikuussa, kuinka armenialaisia vangittiin ja kidutettiin tunnustuksien toivossa.⁹¹

Ulkoministeriön kannalta hankalin ryhmä olivat lopulta armenialaiset, joille oli myönnetty Yhdysvaltain kansalaisuus. Ryhmänä he olivat tuore ilmestys Yhdysvaltain kansalaisuuksien joukossa, sillä armenialaisten ensimmäinen suuri muuttoaalto Amerikkaan alkoi nimenomaan 1890-luvun levottomina aikoina. Clevelandin ensimmäisellä kaudella heitä oli Yhdysvalloissa noin 10 000,⁹² ensimmäiseen maailmansotaan mennessä heitä oli muuttanut maahan jo yli 60 000.⁹³ Osa heistä lähti myös takaisin Osmanien valtakuntaan 1890-luvulla, mutta kyseisten henkilöiden lukumäärästä ei löydy tarkkaa mainintaa. Mitä luultavimmin amerikanarmenialaisten määrä Osmanivaltiossa oli kuitenkin enintään vain joitakin kymmeniä: Ensinnäkin turkkilaiset pyrkivät estämään kaikkien kansalaisuuttaan vaihtaneiden armenialaisten pääsyn takaisin maahan,⁹⁴ ja toiseksi ulkoministeriö kävi selvästi enemmän kirjeenvaihtoa lähetystyöntekijöihin liittyen. Koska amerikkalaisia lähetystyöntekijöitä oli vuoteen 1895 mennessä Osmanien valtakunnassa alle 180,⁹⁵

---

⁸⁷ McCarthy 2010, 5–8.

⁸⁸ Lewy 2005, 11–12.

⁸⁹ Lewy 2005, 15–16.

⁹⁰ "David Preston Thompson (1834–1901)", *The Office of the Historian* -laitoksen www-sivut.

⁹¹ Mr. Thompson to Mr Foster, Constantinople, February 6, 1893. FRUS 1893, 596.

⁹² Grover Cleveland [s.l., s.a.]. FRUS 1894, 758–759.

⁹³ Sloan & Cortés 2013, 280.

⁹⁴ Mr. Gresham to Mr. Terrell, Department of State, April 14, 1894. FRUS 1894, 756.

⁹⁵ Lewy 2005, 6.

minkä lisäksi heillä oli perheenjäseniä alueella, maassa oleskelevien amerikanarmenialaisten lukumäärän on täytynyt olla näitä määriä selvästi alhaisempi.

Amerikanarmenialaisten, joista käytännössä kaikki olivat alun perin syntyneet ja asuneet Osmanivaltiossa, asema Yhdysvaltain kansalaisina oli turkkilaisten silmissä kuitenkin kyseenalainen. Osmanien valtakunta ei nimittäin tunnustanut ilman sulttaanin lupaa kansalaisuuttaan vaihtaneita ulkomaalaisiksi,⁹⁶ millä haluttiin estää vieraan vallan kansalaisuuden hyväksikäyttö suojelussa esimerkiksi turkkilaisviranomaisten oikeustoimia vastaan.⁹⁷ Yhdysvallat oli myös ainoa suurvalta, joka myönsi kansalaisuuden Osmanivaltiosta poismuuttaneille ilman sulttaanin lupaa, ja piti heitä ominaan myös Osmanivaltion rajojen sisällä. Esimerkiksi myös Iso-Britannia myönsi kansalaisuuden luvattakin sitä hakeville, mutta ei enää suojellut heitä kansalaisinaan Osmanien valtakunnan puolella.⁹⁸ Turkkilaiset käyttivätkin tulkintaansa kansallisuudesta perusteena jopa vangita amerikanarmenialaisia ilman Yhdysvaltain suostumusta, mikä aiheutti paljon ristiriitoja turkkilaisten ja Clevelandin hallituksen välille.⁹⁹ Amerikkalaiset epäilivätkin, että kansallisuuskysymys nostettiin esille vain niissä tapauksissa, joissa henkilö haluttiin pidättää.¹⁰⁰

Armenialaistaustaisia Yhdysvaltain kansalaisia epäiltiin myös osallisuudesta valtionvastaiseen toimintaan, kuten Osmanivaltakunnassa eläneitäkin armenialaisia, muttei aina syyttä. Esimerkiksi Hunchak-puolueeseen kuulunut Melcoun Guedjian matkusti salaa Lontoon kautta Osmanivaltioon pian sen jälkeen, kun hänelle oltiin myönnetty Yhdysvaltain kansalaisuus joulukuussa 1894.¹⁰¹ Alexander W. Terrell totesikin närkästyneeseen sävyyn syksyllä 1893, kuinka ”Yhdysvalloissa eurooppalainen siirtolainen pyytää kansalaisuutta rehellisin tarkoituksin; aasialaisen kohdalla tämä pitää erittäin harvoin paikkansa.”¹⁰²

Pelko vallankumouksellisten toimintaa kohtaan näkyi myös Osmanien valtakunnan rajojen ulkopuolella, sillä turkkilaiset pyrkivät puuttumaan armenialaisten toimintaan jopa Yhdysvaltojen

---

⁹⁶ Mr. Gresham to Mr. Terrell, Department of State, March 29, 1894. FRUS 1894, 754–756.

⁹⁷ Akçam 2006, 25–27.

⁹⁸ Mr. Riddle to Mr. Gresham, Constantinople, June 29, 1894. FRUS 1894, 762–763.

⁹⁹ Mr. Gresham to Mr. Terrell, Department of State, March 29, 1894. FRUS 1894, 754–756.

¹⁰⁰ Mr. Riddle to Mr. Gresham, Constantinople, April 21, 1894. FRUS 1894, 775–776.

¹⁰¹ Mr. Terrell to Mr. Olney, Constantinople, September 24, 1895. FRUS 1895, 1304–1306.

¹⁰² ”*The European emigrant in the United States generally naturalizes in good faith; the Asiatic very rarely does.*” Mr. Terrell to Mr. Gresham, Constantinople, September 29, 1893. FRUS 1893, 683–684.

sisällä. Vuodesta 1887 saakka osmaneja Washingtonissa edustanut Mavroyeni Bey¹⁰³ pyysi amerikkalaisia muun muassa estämään armenialaisten sotilasharjoituksen New Yorkissa.¹⁰⁴ Hän myös pyysi toimittamaan turkkilaisten haltuun ne henkilöt, jotka levittivät ”valheellista informaatiota” Yhdysvalloissa lehdistön ja pamflettien välityksellä.¹⁰⁵ mihin Clevelandin hallituksen edustajat eivät kuitenkaan suostuneet.¹⁰⁶

Osmanien valtakunta ei halunnutkaan armenialaisia takaisin rajojensa sisäpuolelle, mutta Yhdysvaltain ulkoministeriön edustajien kanta asiaan lienee ollut samansuuntainen. Toisin kuin lähetystyö, armenialaisten toiminta Osmanien valtakunnassa ei varsinaisesti hyödyttänyt Yhdysvaltoja. Haittaa siitä taas oli, sillä jo heidän läsnäolonsa maassa aiheutti jännitteitä monella eri rintamalla. Erityisesti vallankumouksellista toimintaa tukevien amerikanarmenialaisten matkustaminen Osmanivaltioon oli haitallista, sillä valtionvastaista toimintaa oltiin pyritty käyttämään jopa syynä sulkea amerikkalaisten kouluja.¹⁰⁷ Täten amerikanarmenialaisten oleskelu Osmanien valtakunnassa soti usein hyvin suoraan Yhdysvaltain ulkopoliittisia intressejä vastaan.

Yhdysvaltain ulkopoliittinen johto näkikin armenialaiskysymyksen laajemmassa kontekstissa, sillä se pelkäsi, että väkivalta voisi lopulta kohdistua kaikkiin kristittyihin, mukaan lukien heidän Osmanivaltiossa oleskeleviin maanmiehiinsä.¹⁰⁸ Myrskypilvet olivat siis nähtävissä horisontissa jo selvästi ennen syksyn 1894 tapahtumia, joita seurannut lumipalloefekti vaikutti merkittävästi Clevelandin presidenttikautena harjoitettuun ulkopoliitiikkaan Osmanivaltiossa.

---

¹⁰³ “Minister Mavroyeni Bey – Has the Representative been Recalled?” Sacramento Daily Union, 27.3.1896.

¹⁰⁴ Mavroyeni Bey to Mr. Gresham, Washington, January 16, 1894. FRUS 1894, 726.

¹⁰⁵ Mavroyeni Bey to Mr. Gresham, Washington, May 24, 1894. FRUS 1894, 729.

¹⁰⁶ Mr. Uhl to Mavroyeni Bey, Department of State, May 26, 1894. FRUS 1894, 729.

¹⁰⁷ Mr. Jewett to Mr. Hess, Sivas, s.a. FRUS 1893, 605–606.

¹⁰⁸ Mr. Thompson to Mr. Foster, Constantinople, February 6, 1893. FRUS 1893, 596.

II SUMUVERHO SASSOUNIN YLLÄ (1894–1895)

Marraskuun 25. päivänä vuonna 1894 ulkoministeri Walter Q. Gresham tiedusteli lähetystön päällikkönä toimineelta Terrelliltä Sassounin alueen tilanteesta, sillä alueella huhuttiin kuolleen paljon ihmisiä armenialaisten ja kurdien välisissä yhteenotoissa.¹⁰⁹ Osmanivaltakunnan edustajat kertoivat amerikkalaisille, että aseistautuneet armenialaiskapinalliset olivat hyökänneet alueen muslimiväestöä kohtaan, minkä johdosta sotilaita oltiin lähetetty paikalle kukistamaan vallankumouksellisten kapina ja suojelemaan alueen siviiliväestöä.¹¹⁰ Terrell antoikin tukensa turkkilaisten kuvaukselle tapahtumien luonteesta, ja suurvisiiriltä kerättyihin tietoihin nojaten kertoi konfliktin uhriluvun liikkuneen sadoissa hengissä, joista suurin osa oli armenialaiskapinallisia.¹¹¹

Melko pian ulkoministeriö sai kuitenkin tietää eurooppalaisten kautta, että uhriluku oli todennäköisesti paljon suurempi kuin se, mitä turkkilaiset olivat valmiita myöntämään¹¹² ja myös Osmanivaltion esittämä versio tapahtumien luonteesta joutui lopulta kyseenalaistetuksi. Kuten Osmanivaltakunnan edustajat amerikkalaisille kertoivat, joukko armenialaisia oli todella noussut kapinaan vallankumouksellisen Hunchak-puolueen johtamina,¹¹³ mikä oli seurausta väestöryhmän pitkään jatkuneesta kohtelusta toisen luokan kansalaisina. Alueen armenialaiset joutuivat esimerkiksi maksamaan veroja niin maan hallitukselle, kuin myös lisäveroja paikallisille kurdiheimoille, ja jos he eivät tähän kyenneet, niin sekä heidän omaisuutensa että henkensä olivat vaarassa.¹¹⁴ Kun paikalliset viranomaiset päättivät lopulta kasvattaa armenialaisten taloudellista taakkaa uusilla ylimääräisillä veroilla, tilanne kärjistyi ja armenialaiset nousivat vastarintaan.¹¹⁵ Vaikka kapina siis todella oli tapahtunut, sen luonteesta, ja erityisesti tukahduttamisesta turkkilaiset antoivat nykytiedon valossa huomattavasti vääristyneen kuvan amerikkalaisille: Vaikka voimatoimien väitettiin kohdistuneen nimenomaan kapinallisia kohtaan, todellisuudessa ne

---

¹⁰⁹ Mr. Gresham to Mr. Terrell, Department of State, November 25, 1894. FRUS 1894, 718.

¹¹⁰ Saïd Pasha to Mavroyeni Bey [s.l., s.a.]. FRUS 1894, 718.

¹¹¹ Mr. Terrell to Mr. Gresham, Pera, November 28, 1894. FRUS 1894, 718–719.

¹¹² Mr. Terrell to Mr. Gresham, Pera, December 2, 1894. FRUS 1894, 719.

¹¹³ Akçam 2006, 41.

¹¹⁴ Lewy 2005, 4–6.

¹¹⁵ Rodogno 2011, 191.

kohdistettiin myös alueen armenialaiseen siviiliväestöön sukupuoleen ja ikään katsomatta.¹¹⁶ Amerikkalaisille ilmoitettu uhriluku poikkesi myös huomattavasti siitä, mitä eurooppalaiset olivat saaneet selville: Lewyn mukaan tapahtumia tutkineiden ulkovaltojen arviot liikkuvat 900 ja 4,000 kuolleen välillä,¹¹⁷ mutta DAVIDE RODOGNO kirjoittaa brittien arvioiden uhriluvusta liikkuneen jopa 10,000–20,000 välillä.¹¹⁸

Ottomaanien amerikkalaisille lähettämät kirjeet sisälsivät myös muita yksityiskohtia, jotka näyttävät nykyperspektiivistä hyvin epäuskottavilta. Esimerkiksi Osmanivaltion ulkoministeri Saïd Pashan kuvaus kurdien ja armenialaisten välisistä suhteista Sassounin kapinan aikana on vähintäänkin mielenkiintoinen. Vaikka alueen armenialaisten ongelmat johtuivatkin pitkälti alisteisesta asemasta suhteessa alueella eläviin kurdeihin,¹¹⁹ antoi Saïd Pasha ryhmien väleistä tästä huomattavasti poikkeavan kuvan, sillä hän kuvaili heitä jopa liittolaisiksi:

On myös väitetty, että kurdit olisivat ryövänneet armenialaispakolaisilta huonekaluja, tavaroita sekä karjaa. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Kyseiset roistot veivät itse omaisuutensa vuorille, ennen kuin nousivat kapinaan, ja luovuttivat ne kurdi-liittolaistensa säilytettäväksi. Ei ole myöskään totta, että kurdit olisivat siepanneet armenialaisia naisia. Nämä naiset, jotka kuuluvat aiemmin mainittujen lainsuojattomien perheisiin, päättivät omasta tahdostaan lähteä kapinallisten kurdien matkaan.¹²⁰

Osmanivaltion antaman kuvauksen lisäksi huomiota kirjeenvaihdossa herättää myös moni seikka Yhdysvaltain suhtautumisessa tapahtumiin. Vaikka Sassounin kapina tapahtuikin jo 12. elokuuta ja 10. syyskuuta välisenä aikana,¹²¹ Yhdysvaltain ulkoministeri Gresham tiedusteli asiasta Terrelliltä

---

¹¹⁶ Lewy 2005, 16.

¹¹⁷ Lewy 2005, 21.

¹¹⁸ Rodogno 2011, 191.

¹¹⁹ Akçam 2006, 36–37.

¹²⁰ "It has been alleged, also, that the Kurds have seized the furniture, belongings, and cattle of the Armenian fugitives. Such is not the case. It is the brigands themselves who carried them away into the mountains before rising in revolt, and intrusted them to the keeping of the Kurdish associates. Neither is it true that the Kurds have abducted some Armenian women. These women, composing the families of the above-mentioned bandits, resorted of their own accord to the country of the insurgent Kurds." Saïd Pasha to Mavroyeni Bey [s.l., s.a.]. FRUS 1894, 718.

¹²¹ Rodogno 2011, 191.

vasta marraskuun loppupuolella, eli yli kaksi kuukautta tapahtumien päättymisen jälkeen.¹²² Herääkin kysymys, miksei ulkoministeriössä keskusteltu aiheesta jo aiemmin?

Gouldin mukaan asiasta tiedottamisen viivästyminen johtui nimenomaan lähetystön päällikkönä toimineesta Terrellistä,¹²³ joka tuntui olevan tietämätön Sassounin tapahtumista ainakin vielä syyskuun loppupuolella.¹²⁴ Marraskuun kirjevaihdon perusteella tieto Sassounin tapahtumista oli jo levinnyt Yhdysvaltain lehdistöön, mutta Terrell piti lehdistön reaktiota tapahtumiin liioiteltuna ja skandaalinhakuisena.¹²⁵ Toisaalta hänen suhtautumistaan tähän voidaan pitää ymmärrettävänä, sillä JUSTIN MCCARTHYN mukaan amerikkalaisten yleinen käsitys turkkilaisista oli hyvin negatiivinen, mikä välittyi myös aikansa lehdistön kautta.¹²⁶ Täten lehdistössä kiertäneisiin huhuihin Sassounin joukkomurhista oli syytäkin suhtautua varauksellisesti.

Toisaalta on myös mahdollista, että Alexander W. Terrellin lämmin suhtautuminen sulttaaniin sai hänet omaksumaankritiikittä turkkilaisten version tapahtumien luonteesta,¹²⁷ eikä hän tästä johtuen tiedottanut Sassounin tapahtumista ennen Greshamin yhteydenottoa. Tämän lisäksi Terrellin käsitys armenialaisista oli varsin negatiivinen, mikä luultavasti lisäsi turkkilaisten tarjoaman tapahtumakulun luotettavuutta hänen silmissään. Hän vertasikin turkkilaisia etelävaltioiden valkoisiin ja armenialaisia alueen mustaan väestöön,¹²⁸ ja esimerkiksi 1895 kirjoitetussa kirjeessään Terrell kertoi vertauskuvallisesti nähneensä myös Yhdysvalloissa, mitä ”ylpeää ja hallitsevaa rotua” vastaan asettumisesta oli seurannut.¹²⁹ Vaimolleen lähettämässään kirjeessä Terrell oli myös kuvaillut, kuinka ”Armenialaiset ovat rotuna kiittämättömiä ja suurimpia valehtelijoita koko maan päällä.”¹³⁰

Voidaan kuitenkin todeta, että Gould antaa ehkä liiankin suuren roolin Terrellille tiedottamiseen liittyvän viivästyksen suhteen: Uutiset Sassounin tapahtumista tulivat eurooppalaisten tietoon jo

---

¹²² Mr. Gresham to Mr. Terrell, Department of State, November 25, 1894. FRUS 1894, 718.

¹²³ Gould 2004, 137–138.

¹²⁴ Mr. Terrell to Mr. Gresham, Constantinople, September 11, 1894. FRUS 1894, 740–741.

¹²⁵ Mr. Terrell to Mr. Gresham, Pera, November 28, 1894. FRUS 1894, 718–719.

¹²⁶ McCarthy 2010, 113.

¹²⁷ Gould 2004, 131–132.

¹²⁸ Gould 2004, 130.

¹²⁹ Mr. Terrell to Mr. Dwight, Constantinople, December 27, 1895. FRUS 1895, 1430–1434.

¹³⁰ Gould 2004, 133.

elokuun loppupuolella,¹³¹ minkä johdosta myös Clevelandin hallituksen voidaan olettaa tietäneen tapahtumista jo pitkään ennen ulkoministeri Greshamin yhteydenottoa. Terrellin puolustukseksi voidaan lisäksi todeta, että vaikka diplomaatit eivät saaneet auttaa muiden maiden kansalaisia,¹³² tämä ei estänyt häntä ajamasta lähetystyöntekijöiden kanssa yhteistyötä tehneiden armenialaisten etuja. Hidas reagointi Sassounin tapahtumiin kertookin pikemminkin Yhdysvaltain ulkopoliittisista intresseistä. Jos asia olisi koettu ulkoministeriössä hyvin tärkeäksi, olisi Gresham tivannut vastausta Konstantinopolin lähetystöltä luultavasti jo huomattavasti aiemmin. Marraskuun kirjeessään ulkoministeri arvelikin, ettei häntä ole informoitu tapahtumista, koska "[Sassounin tapahtumiin liittyvät] yksityiskohdat ovat puutteellisia -- tai koska Yhdysvaltain kansalaisten intressit kyseisellä alueella eivät ole vaarassa." Voidaan arvella, olisiko ulkoministeri kysynyt tapahtuneesta Terrelliltä tuolloinkaan, ellei tilanne olisi Greshamin mukaan herättänyt huolta Yhdysvaltain kansalaisissa, joiden sukulaisia ja tuttuja oleskeli Osmanien valtakunnan alueella.¹³³

Presidentti Grover Clevelandin joulukuussa 1894 senaatille antama lausunto vahvistaa käsitystä siitä, että Yhdysvallat pyrki säilyttämään ulkopuolisen tarkkailijan roolinsa, eikä halunnut ottaa aktiivisesti osaa Osmanivaltion tapahtumiin. Cleveland muun muassa muistutti senaattia siitä, ettei kenenkään Sassounissa tapahtumien aikaan oleskelleen tiedetty tavoitelleen Yhdysvaltain kansalaisuutta, tai muuten olleen oikeutettu maan tarjoamaan suojeluun. Yhdysvallat ei myöskään ollut osallisena Berliinin vuoden 1878 sopimuksessa, mistä johtuen asian eteenpäin vieminen olisi presidentin mukaan ollut "erittäin kiusallista, ellei täysin epäoikeutettua."¹³⁴

Mutta miksi Yhdysvallat pyrki säilyttämään etäisen tarkkailijan roolin Sassounin tapahtumien suhteen, vaikka armenialaisten kohtelu oli vastoin maan intressejä? Esimerkiksi Latinalaisessa Amerikassa Yhdysvallat oli valmis käyttämään jopa varsin aggressiivista ulkopoliittikkaa tavoitteidensa saavuttamiseksi.¹³⁵ Suurin syy Clevelandin hallituksen ulkopoliitikalle ei luultavasti ollutkaan halu säilyttää hyviä suhteita Osmanien valtakuntaan, vaan pikemminkin muihin suurvaltoihin.

---

¹³¹ Rodogno 2011, 191.

¹³² Toiviainen 1986, 92.

¹³³ Mr. Gresham to Mr. Terrell, Department of State, November 25, 1894. FRUS 1894, 718.

¹³⁴ Grover Cleveland to the Senate of the United States, Executive Mansion, December 11, 1894.

FRUS 1894, 714–716.

¹³⁵ Gardner et. al. 1973, 233–242.

Yhdysvalloilla oli Grover Clevelandin kaudella lukuisia ongelmia Uudella mantereella, ja esimerkiksi kautensa aluksi Cleveland oli estänyt aiemmat pyrkimykset liittää Havaiji Yhdysvaltoihin.¹³⁶ Eniten ongelmia amerikkalaisille tuotti kuitenkin eurooppalaisten suurvaltojen toiminta alueella. Vaikeuksia seurasi muun muassa Espanjan hallitseman Kuuban ja Yhdysvaltain välisen kauppasopimuksen purkamisesta 1894,¹³⁷ mutta amerikkalaisten ongelmat eivät päättyneet tähän: Yhdysvallat joutui nimittäin taistelemaan asemastaan Amerikan mantereella erityisesti 1800-luvun supervallan, Iso-Britannian kanssa. Brittien huhuttiin esimerkiksi tukeneen Brasiliassa vuonna 1893 puhjennun vallankumouksen kapinallisia, joiden voittaminen olisi todennäköisesti heikentänyt Yhdysvaltojen taloudellista ja poliittista asemaa alueella.¹³⁸ Oman mantereensa ongelmien lisäksi Yhdysvallat pyrki Kiinan markkinoille yhdessä muiden suurvaltojen kanssa,¹³⁹ mikä todennäköisesti edelleen lisäsi amerikkalaisten haluttomuutta olla sekaantumatta eurooppalaisten mielenkiinnon kohteena olleen¹⁴⁰ Osmanivaltakunnan tapahtumiin.

Ongelmat Britannian kanssa Uudella mantereella vaikuttivat myös siihen, miten Yhdysvallat pyrki toimimaan Osmanien valtakunnassa. Iso-Britannian rooli Yhdysvaltain toimien taustalla tulee esille esimerkiksi Sassounin tapahtumien selvittämistä varten suunnitellun, amerikkalaisten osalta tosin peruuntuneen¹⁴¹ tutkimuksen järjestelyprosessista. Aluksi turkkilaiset halusivat neutraaliksi koetun valtion, eli Yhdysvallat mukaan tutkintaan,¹⁴² mutta presidentti Cleveland päätti kieltäytyä tarjouksesta.¹⁴³ Yhdysvaltain hallitus pyörsi edellisen päätöksensä kuitenkin nopeasti sen jälkeen, kun myös britit pyysivät amerikkalaisia mukaan tutkimukseen.¹⁴⁴ Presidentti Clevelandin mukaan suunnanmuutokseen vaikutti Sassounin tapahtumien luonteesta saatu lisätieto,¹⁴⁵ mutta nimenomaan Iso-Britannian tuki vaikuttaa näytelleen merkittävämpää roolia Yhdysvaltain päätöksessä liittyä tutkintaan.

---

¹³⁶ "Hawaii: Establishment of U.S. dominance", Encyclopædia Britannica www-sivut.

¹³⁷ "Cuba: Filibustering and the Struggle for Independence", Encyclopædia Britannica www-sivut.

¹³⁸ Gardner et. al. 1973, 234–235.

¹³⁹ Gardner et. al. 1973, 253–255.

¹⁴⁰ Akçam 2006, 42–43.

¹⁴¹ Mr. Terrell to Mr. Gresham, Constantinople, December 10, 1894. FRUS 1894, 721.

¹⁴² Mr. Terrell to Mr. Gresham, Constantinople, November 30, 1894. FRUS 1894, 719.

¹⁴³ Mr. Gresham to Mr. Terrell, Department of State, December 2, 1894. FRUS 1894, 719.

¹⁴⁴ Mr. Gresham to Mr. Terrell, Department of State, December 5, 1894. FRUS 1894, 719–720.

¹⁴⁵ Grover Cleveland to the Senate of the United States, Executive Mansion, December 11, 1894. FRUS 1894, 714–716.

III AMERIKKALAISET VERILÖYLYN TODISTAJINA (1895–1897)

Loppukeväästä 1895 ulkoministeriössä koettiin arvaamaton muutos, sillä ministeri Walter Q. Gresham kuoli yllättäen 28. toukokuuta.¹⁴⁶ Hänen jälkeensä ulkoministerin saappaisiin astui 10. kesäkuuta demokraatti Richard Olney.¹⁴⁷ Kuluvan vuoden aikana ulkoministeriö joutui entistä haastavampaan tilanteeseen Osmanivaltakunnassa, sillä Sassounin myötä poliittiseksi kysymykseksi noussut armenialaisten tilanne ei osoittanut laantumisen merkkejä, päinvastoin. Lähes vuosi syksyn 1894 tapahtumien jälkeen asia nousi jälleen pinnalle, mutta tällä kertaa niiden luonne pakotti myös Yhdysvallat puuttumaan aktiivisemmin Osmanivaltakunnan tapahtumiin.

Lokakuun 2. päivänä 1895 Terrell lähetti uudelle ulkoministerille sähkeen, jossa hän kertoi satojen armenialaisten osallistuneen Konstantinopolissa Hunchak-puolueen organisoimalle mielenosoitusmarssille. Mielenosoitus, jonka osanottajista useilla oli mukanaan aseita, eskaloitui lopulta yhteenotoksi armenialaisten ja poliisien välillä, ja Terrellin mukaan kymmenet menettivät henkensä kyseisessä välikohtauksessa.¹⁴⁸ Alexander W. Terrellin tulkinta tapahtumista vastaa pitkälti nykykäsitystä, tosin Lewyn mukaan mielenosoitukseen otti satojen sijaan osaa jopa 4000 henkilöä.¹⁴⁹

Mutta miksi Terrell viestitti mielenosoituksesta sähkeellä vasta 2.10. eli keskiviikkona,¹⁵⁰ vaikka mielenosoitus tapahtuikin hänen mukaansa jo maanantaina eli 30. syyskuuta?¹⁵¹ Mielenosoituksen tapahtumapaikasta johtuen ei ole todennäköistä, etteikö Terrell olisi tiennyt tapahtumista jo aiemmin. Uskottavin selitys onkin, ettei Terrell kokenut itse Konstantinopolin välikohtauksesta ilmoittamista kiireellisenä, mutta sen nopeasti seuranneita jälkiseurauksia hän piti uhkaavana myös amerikkalaisten osalta. Seuraavana päivänä, 3. lokakuuta 1895, kirjoitettu kirje käsitteikin pitkälti mielenosoituksen jälkeisiä tapahtumia, muun muassa seuraavina päivinä tapahtuneita

---

¹⁴⁶ "Biographies of the Secretaries of State: Walter Quintin Gresham (1832–1895)", *The Office of the Historian* -laitoksen www-sivut.

¹⁴⁷ "Biographies of the Secretaries of State: Richard Olney (1835–1917)", *The Office of the Historian* -laitoksen www-sivut.

¹⁴⁸ Mr. Terrell to Mr. Olney, Pera, October 2, 1895. FRUS 1895, Part 2, 1318.

¹⁴⁹ Lewy 2005, 22.

¹⁵⁰ Viikonpäivä selvitetty Timeanddate.com -sivun avulla, <http://www.timeanddate.com/date/weekday.html?year=1895&month=10&day=2> (Luettu 24.1.2019).

¹⁵¹ Mr. Terrell to Mr. Olney, Pera, October 2, 1895. FRUS 1895, Part 2, 1318.

armenialaisten joukkosurmia ja vangitsemisia. Kirjeessään Olneyle Terrell kirjoitti pelkäävänsä, että kaikki alueella oleskelevat ”kristityt rodut” olivat vaarassa kirstytyneen tilanteen johdosta.¹⁵² Koska kriisi kosketti valtakuntaa tällä kertaa laajemmin kuin Sassounin tapaus, myös lähetystyöntekijät joutuivat Terrellin ennusteiden mukaisesti keskelle konfliktia.

Konstantinopolin mielenosoituksen jälkiseuraukset paisuivatkin selvästi laajemmiksi kuin aiemmin Clevelandin kaudella. Syksyn aikana tuhansia armenialaisia tapettiin ympäri Osmanien valtakuntaa, ja talven 1895–1896 aikana suuri määrä itse joukkomurhista selvinneistä kuoli nälkään ja kylmyyteen. Näennäisesti armenialaisten joukkosurmien toteuttajina olivat siviileistä koostuneet mellakoitsijat, mutta moni asia, kuten osmaniviranomaisten välinpitämättömyys viittasi siihen, että levottomuuksia ohjailtiin todellisuudessa korkeammalta tasolta.¹⁵³ Mielenosoitusta seuranneiden tapahtumien myötä Osmanivaltakuntaan kiinnitettiin myös paljon enemmän huomiota kuin aiemmin Clevelandin kaudella. Toisin kuin Sassounin kohdalla, nyt tapahtumien luonteesta ei enää ollut Yhdysvalloissa epäselvyyttä, ja tällä kertaa uhkaava tilanne vaaransi selvemmin myös maan omia intressejä alueella. Sen johdosta presidentti Cleveland antoi joulukuussa 1895 senaatille ulkoministeri Olneyn raportin, joka käsitteli laajasti alueella esiintyneitä levottomuuksia. Erityisestä huomiota raportissa kiinnitettiin Yhdysvalloille tärkeimmän ryhmän, eli lähetystyöntekijöiden turvallisuuteen.¹⁵⁴

Kirstytyneen tilanteen johdosta Alexander W. Terrell ottikin yhteyttä Osmanivaltion edustajiin 3. lokakuuta ja pyysi suojelun järjestämistä Yhdysvaltain kansalaisille.¹⁵⁵ Tilanteen vakavuudesta kertoo esimerkiksi se, kuinka eräässä tapauksessa Terrell ilmoitti vaativansa paikallisen *kaimakamin*, eli kuvernöörin ”pään [lautasella]”, elleivät turkkilaiset onnistuisi takaamaan amerikkalaisten turvallisuutta.¹⁵⁶ Vaikka ulkoministeriön painostuksesta amerikkalaisten turvaksi lähetettiin osmanisotilaita, näiden läsnäolo ei poistanut lähetystyöntekijöiden kokemaa turvattomuuden tunnetta. Useissa tapauksissa, kuten esimerkiksi Aintabissa,¹⁵⁷ järjestystä valvomaan lähetetyt joukot osallistuivat itse yhdessä siviilien kanssa armenialaisten joukkosurmiin

---

¹⁵² Mr. Terrell to Mr. Olney, Constantinople, October 3, 1895. FRUS 1895, Part 2, 1318–1319.

¹⁵³ Lewy 2005, 26–29.

¹⁵⁴ Grover Cleveland to the Senate of the United States, Washington, December 19, 1895. FRUS 1895, 1255–1266.

¹⁵⁵ Mr. Terrell to Turkhan Pasha, Constantinople, October 3, 1895. FRUS 1895, Part 2, 1320.

¹⁵⁶ Mavroyeni Bey to Mr. Olney, Washington, December 21, 1895. FRUS 1895, Part 2, 1413–1415.

¹⁵⁷ Mr. Sanders to Mr. Terrell, Aintab, December 18, 1895. FRUS 1895, Part 2, 1443.

ja heidän omaisuutensa ryöstelyyn.¹⁵⁸ Kyseisessä kaupungissa oleskellut C. S. Sanders väittikin Terrellille että kaupungissa ”olisi huomattavasti turvallisempaa, jos heidät [sotilaat] lähetettäisiin pois.”¹⁵⁹ Myöskään amerikkalaisten omaisuus ei ollut sotilailta turvassa: Esimerkiksi Harpootissa Osmanivaltion joukot jättivät tietoisesti puuttumatta,¹⁶⁰ ja jopa aktiivisesti osallistuivat lähetystyöntekijöiden omaisuuden ryöstelyyn ja rakennusten tuhoamiseen.¹⁶¹ Pelko ei kuitenkaan kohdistunut pelkästään joukkosurmia toteuttaneisiin mellakoitsijoihin ja sotilaisiin, sillä Terrellin mukaan lähetystyöntekijät pelkäsivät myös armenialaisten vallankumouksellisten uhkaavan heidän henkeään.¹⁶²

Sassounin kapinan ja Konstantinopolin mielenosoituksen jälkeen tapahtui vielä kolmas armenialaisten joukkosurmien aalto, joka seurasi Dashnak-puolueeseen kuuluneiden armenialaisten vallattua pankin Konstantinopolissa elokuussa 1896.¹⁶³ Vaikka vuoden 1895 mielenosoituksesta ja sitä seuranneesta verilöylystä käytiin ulkoministeriössä vilkasta kirjeenvaihtoa, vuodelta 1896 ei löydy mitään yhteydenpitoa liittyen pankin valtaamiseen ja sitä seuranneisiin tapahtumiin. Tämä vahvistaa edelleen aiemmin esille tuotua näkemystä Yhdysvaltain ulkopoliittisesta toiminnasta ja intresseistä alueella: Konstantinopolin mielenosoitusta seuranneet tapahtumat johtivat ulkoministeriössä vilkkaaseen kirjeenvaihtoon ja ripeisiin toimiin, koska niiden aiheuttama uhka Yhdysvaltain kansalaisille Osmanivaltiossa oli ilmeinen. Se, ettei vuoden 1896 pankin valtausta mainita kirjeenvaihdossa kertoo todennäköisesti siitä, ettei tilanne tullut enää ulkoministeriölle yllätyksenä. Koska amerikkalaisille oltiin tässä vaiheessa ehditty myös järjestää suojelu, uusista joukkosurmista informoimista ei ilmeisesti koettu tarpeellisena.

Tilanteen vakavuudesta huolimatta lähetystyöntekijät suhtautuivat pääosin kielteisesti ajatukseen lähteä pois maasta. Tärkein syy lienee ollut se, että pakenemisen pelättiin aiheuttavan mittavaa vahinkoa jo vuosikymmeniä Osmanivaltiossa tehdyn lähetystyön tulevaisuudelle.¹⁶⁴ Myös uskonnolliset syyt lienevät vaikuttaneen useiden päätökseen jäädä maahan, sillä kirjeiden

---

¹⁵⁸ Lewy 2005, 23–24.

¹⁵⁹ Mr. Sanders to Mr. Terrell, Aintab, December 18, 1895. FRUS 1895, Part 2, 1443.

¹⁶⁰ Mr. Gates to Mr. Terrell, Harpoot, November 19, 1895. FRUS 1895, Part 2, 1370–1376.

¹⁶¹ Mr. Terrell to Tefvik Pasha, Constantinople, November 16, 1896. FRUS 1896, 895–897.

¹⁶² Vallankumouksellisten armenialaisten pelättiin yrittävän amerikkalaisten salamurhaamista, ja murhien jälkeen osoittavan syyttävällä sormella turkkilaisia. Mr. Terrell to Mr. Olney, Constantinople, October 8, 1895. FRUS 1895, Part 2, 1320.

¹⁶³ Akçam 2006, 42.

¹⁶⁴ Mr. Dwight to Mr. Terrell, Constantinople, December 26, 1895. FRUS 1895, Part 2, 1427–1430.

perusteella osa lähetystyöntekijöistä suhtautui työhönsä suorastaan fanaattisesti. Marashissa joukkosurmia todistanut amerikkalaisnainen kirjoitti marraskuussa 1895, kuinka hän mahdollisen kuolemansa hetkellä uskoi kyseessä olevan ”Jumalan tapa auttaa tätä poloista maata”, jonka johdosta Yhdysvallat puuttuisi lopulta Osmanivaltion tilanteeseen.¹⁶⁵ Osa lähetystyötä tekevästä todennäköisesti uskoikin armenialaisten joukkosurmien olevan osa tapahtumaketjua, joka lopulta johtaisi Jeesuksen toiseen tulemiseen,¹⁶⁶ mikä lienee vaikuttanut heidän valmiuteensa uhrautua.

Terrell kuitenkin piti tilannetta vaarallisena ja halusi erityisesti naiset ja lapset pois maasta. Kevääseen 1897 mennessä lähes kaikki lapset oltiinkin saatu pois Osmanien valtakunnasta, mutta maahan jäi edelleen lähetystyöntekijöitä, joiden läsnäolo vaati suojelun järjestämistä läpi Clevelandin presidenttikauden.¹⁶⁷ Terrellin puheista huolimatta myöskään ulkoministeriön intresseissä tuskin oli lähettää kaikkia lähetystyöntekijöitä pois Osmanivaltakunnasta. Vertailukohtaa voidaan hakea Kiinasta, sillä myös siellä esiintyi 1890-luvulla levottomuuksia, jotka uhkasivat amerikkalaisten lähetystoimintaa. Samoin kuin Osmanivaltion suhteen, Yhdysvalloissa pelättiin, että pakeneminen näyttäytyisi kiinalaisille heikkoutena, minkä uskottiin myöhemmin aiheuttavan vain lisää ongelmia alueella olleiden lähetystyöntekijöiden toiminnalle. Vain naisten ja lasten poislähtäminen mahdollistikin sen, että lähetystyötä voitaisiin jatkaa ja amerikkalaisten omaisuutta valvoa.¹⁶⁸

Siitä huolimatta, että lähetystyöntekijät saivatkin pelätä henkensä puolesta, ja kuulivat kertomansa mukaan turkkilaisilta jopa suoria uhkauksia kaikkien kristittyjen surmaamisesta,¹⁶⁹ heidän menetyksensä jäivät lopulta lähes yksinomaan taloudellisiksi. Vaikuttaakin siltä, että uhkaavista tilanteista huolimatta amerikkalaisten henki ei todellisuudessa ollut uhattuna, sillä osmanit pyrkivät nimenomaan välttämään ulkomaalaisten vahingoittamista mellakoiden aikana.¹⁷⁰ Vaikka Osmanivaltion sotilaat aiheuttivatkin mittavaa vahinkoa lähetystyöntekijöiden omaisuudelle, heidän tappamisellaan olisi todennäköisesti ollut paljon laajamittaisemmat ja vakavammat ulkopoliittiset seuraukset. Kyseessä lieneekin ollut pyrkimys pikemminkin pelotella amerikkalaiset

---

¹⁶⁵ [s.n.] to Terrell, Marash, November 28, 1895. FRUS 1895, Part 2, 1434–1437.

¹⁶⁶ Sharkey 2011, s. xiv–xv. McCarthy2010, 2–3.

¹⁶⁷ Mr. Terrell to Mr. Olney, Constantinople, March 4, 1897. FRUS 1897, 579.

¹⁶⁸ Toiviainen 1986, 255–256.

¹⁶⁹ [s.n.] to Mr. Terrell, Harpoot, December 18, 1895. FRUS 1895, Part 2, 1452–1453.

¹⁷⁰ Lewy 2005, 26–27.

poistumaan maasta. Tästä strategiasta esimerkkinä voidaan mainita myös George Knappin tapaus, jota syytettiin jo kuukausia aiemmin kuolleen armenialaisen tapattamisesta. Viranomaisten mukaan hän oli muun muassa antanut pistoolin henkilölle, jota syytettiin kyseisen armenialaisen murhasta. Knappin itsensä mukaan olikin selvää, ettei kyseessä ollut henkilökohtainen asia, vaan hänen syytteensä olivat pikemminkin osa yritystä saada kaikki lähetystyöntekijät pois Osmanien valtakunnasta.¹⁷¹

Lähetystyöntekijöitä kovakouraisemmin kohdeltiin kuitenkin edelleen amerikanarmenialaisia: Samaan aikaan, kun Osmanivaltakunnassa tapettiin tuhansittain ihmisiä, Yhdysvaltain kansalaisuuden omaavien armenialaisten vangitsemista jatkettiin jopa kiihkeämmin kuin aiemminkin. Esimerkiksi elokuussa 1896 Terrell sai tietoonsa kuuden Yhdysvaltain kansalaisen olleen vangittuna jo viikkojen ajan Aleppossa.¹⁷² Kuitenkin lopulta syksyllä 1896 osmanit sallivat aiemmin vangittujen armenialaisten, sekä naisten ja lasten matkustamisen Yhdysvaltoihin.¹⁷³ Vaikka Olney kehuikin päätöstä ”humaaniksi”,¹⁷⁴ Osmanivaltion tarkoituksensa oli pikemminkin päästä eroon niin monesta armenialaisesta kuin mahdollista: Maa julistikin, ettei yksikään armenialainen, joka on muuttanut maasta pois kahdenkymmenen vuoden sisällä, ole enää tervetullut palaamaan takaisin.¹⁷⁵

Konstantinopolin mielenosoitusta seuranneet tapahtumat vahingoittivat Yhdysvaltain ja Osmanivaltion ulkopoliittisia suhteita ainakin jossain määrin. Oppositiossa istuneet republikaanit toivat kongressissa esille jopa mahdollisuuden puuttua Osmanien valtakunnan tilanteeseen,¹⁷⁶ ja Olney kertoikin Yhdysvaltojen lähettäneen sotalaivat alueelle Terrellin ”moraaliseksi tueksi”.¹⁷⁷ Osmanien valtakunta taas julisti Terrellin puheet ”kauhistuttavista verilöylyistä” liioitelluiksi,¹⁷⁸ ja lopulta kieltäytyi myös korvaamasta lähetystyöntekijöiden taloudellisia menetyksiä. Vastoin amerikkalaisten näkemyksiä, turkkilaiset kiistivät Osmanivaltion sotilaiden osallistuneen muun muassa amerikkalaisten rakennusten tuhoamiseen ja omaisuuden ryöstelyyn. Syyttävä sormi

---

¹⁷¹ Mr. Knapp to Mr. Riddle, Constantinople, May 12, 1896. FRUS 1896, 907–912.

¹⁷² Mr. Terrell to Tefik Pasha, Constantinople, August 4, 1896. FRUS 1896, 916.

¹⁷³ Mr. Terrell to Mr. Olney, Pera, December 29, 1896. FRUS 1896, 925.

¹⁷⁴ Mr. Olney to Mr. Terrell, Department of State, October 16, 1896. FRUS 1896, 924.

¹⁷⁵ *Imperial Iradé*, s.l., s.a. FRUS 1896, 937–938.

¹⁷⁶ Gould 2004, 141.

¹⁷⁷ Grover Cleveland to The Senate of the United States, Washington, December 19. FRUS 1895, Part 2, 1255-1266.

¹⁷⁸ Mavroyeni Bey to Mr. Olney, Washington, December 21, 1895. FRUS 1895, Part 2, 1413–1415.

käännettiin jälleen kohti armenialaisia, joiden vallankumouksellisen toiminnan aiheuttamalta kaaos ei osmanien mukaan ollut heidän syytään, ja täten Osmanivaltio ei ollut myöskään velvollinen korvaamaan amerikkalaisten kohtaamia vahinkoja.¹⁷⁹

Vaikka Yhdysvaltain hallitus tiedosti jo loppuvuodesta 1895, etteivät Euroopan suurvallat luultavasti puutu Osmanivaltion tilanteeseen,¹⁸⁰ Yhdysvallat ei todellisuudessa ollut valmis lähtemään itse sotaan turkkilaisia vastaan. Esimerkiksi alueelle lähetettyjen sotalaivojen tuki olisi mitä luultavimmin jäänytkin vain ”moraaliselle” tasolle, jos tilanne olisi muuttunut tukalammaksi: Vaikka maan laivasto olikin maailman viidenneksi suurin jo Clevelandin toisen presidenttikauden alussa¹⁸¹ ja maa oli vastikään käyttänyt laivastoaan Brasilian kapinallisia vastaan,¹⁸² olisi amerikkalaisten sekaantuminen maan tapahtumiin ollut ulkopoliittisesti vaarallista. Syy sille, miksi Euroopan suurvaltojen toimet jäivät 1894–1896 tapahtumien suhteen vähäisiksi, ei johtunut niiden intressien puutteesta, vaan siitä, että eurooppalaisten taloudelliset ja poliittiset edut olivat ristiriidassa keskenään.¹⁸³ Sen lisäksi, että Yhdysvaltain ulkopoliittiset suhteet muihin suurvaltoihin olisivat kärsineet, jos Clevelandin hallitus olisi päättänyt sekaantua tilanteeseen, olisi maan Monroen oppiin sidotun ulkopoliittisen linjan uskottavuus ollut koetuksella.

Eryteisesti Konstantinopolin tapahtumien jälkeen Monroen opin uskottavuuden säilyttäminen olikin tärkeää, sillä Yhdysvaltain ja erityisesti Iso-Britannian intressit Uudella mantereella olivat edelleen ristiriidassa keskenään. Mailla oli ongelmia esimerkiksi Nicaraguan kohdalla, joka oli Yhdysvalloille tärkeä niin taloudellisessa kuin strategisessakin mielessä. Sen lisäksi, että amerikkalaisten harjoittama taloudellinen toiminta Nicaraguassa oli laajaa, uhkasi Iso-Britannia Yhdysvaltojen alueelle tuolloin suunnittelemaa kanaalia.¹⁸⁴ Tällä kertaa tapahtumien keskipisteenä oli kuitenkin Venezuela, jonka vuosikymmeniä vanha rajakiista brittien hallitseman Guianan ja venezuelalaisten välillä uhkasi Yhdysvaltain asemaa alueella. Ulkoministeri Olney laatikin kesäkuussa 1895 Britannialle nootin asiasta, mutta taipumisen sijaan Iso-Britannian pääministeri Salisbury kyseenalaisti Monroen opin vanhentuneena ja syytti Yhdysvaltojen käyttävän kyseistä yksipuolista

---

¹⁷⁹ Moustapha Bey to Mr. Olney, Washington, November 16 1896. FRUS 1896, 894.

¹⁸⁰ Grover Cleveland to The Senate of the United States, Washington, December 19. FRUS 1895, Part 2, 1255-1266.

¹⁸¹ Kero et. al. 1991, 287.

¹⁸² Gardner et. al. 1973, 235.

¹⁸³ Akçam 2006, 42–43.

¹⁸⁴ Gardner et. al. 1973, 235–237.

julistusta omien etujensa ajamiseen. Tätä seurasi Clevelandin ultimaatumiksi tulkittava vastine Isolle-Britannialle, jossa presidentti vihjasi sodan mahdollisuudella, elleivät britit kunnioittaisi amerikkalaisten oikeuksia ja intressejä alueella. Vaikka todellisuudessa presidentti ei odottanut tai ollut valmistautunut sotaan, Clevelandin uhkapeli osoittautui kannattavaksi, ja sopimus brittien kanssa saatiin solmittua loppuvuodesta 1896.¹⁸⁵ Koska sodan mahdollisuus Iso-Britanniaa vastaan leijui kuitenkin ilmassa läpi armenialaiskriisin, ei amerikkalaisilla ollut minkäänlaisia mahdollisuuksia sitoa joukkojaan toiselle puolelle Atlanttia. Ongelmia Clevelandin hallitukselle aiheutti myös 1895 sisällissodaksi kärjistynyt Kuuban tilanne, joka lopulta ajoi Yhdysvallat ja Espanjan sotaan keskenään vuonna 1898.¹⁸⁶

---

¹⁸⁵ Gardner et. al. 1973, 237–242.

¹⁸⁶ Gardner et. al. 1973, 243–253.

LOPPULAUSE

Armenialaisiin vuosina 1894–1896 kohdistuneet joukkosurmat tuovatkin esille sen, mitkä Yhdysvaltain pääasialliset intressit alueella olivat. Vaikka Yhdysvaltain kansalaisten lisäksi myös maan ulkoministeriö kiinnitti tapahtumiin paljon huomiota, konkreettiset toimet jäivät lopulta vähäisiksi: Päälimmäisenä huolenaiheena ei näytäkään olleen armenialaisten kohtalo, vaan se, miten se heijastui maassa oleskelevien, erityisesti lähetystyön parissa työskentelevien amerikkalaisten turvallisuuteen ja toimintamahdollisuuksiin. Jos armenialaisten joukkosurmat olisivat laajentuneet koskemaan ”kaikkia kristillisiä rotuja”, kuten Alexander W. Terrell kirjoitti pelkäävänsä, olisivat myös alueella oleskelleet lähetystyöntekijät olleet suuressa vaarassa. Yhdysvallat puuttuikin armenialaisten kohteluun konkreettisesti pääasiallisesti vain niissä tapauksissa, joissa kyseisille henkilöille oli myönnetty Yhdysvaltain kansalaisuus, tai jos pulassa olleet armenialaiset työskentelivät esimerkiksi amerikkalaisten ylläpitämissä kouluissa.

Erityisesti lähetystyöntekijöiden toiminnan tukeminen edisti myös Yhdysvaltain Lähi-itään kohdistuvia intressejä. Vaikka heidän toimintansa ei vielä 1890-luvun Osmanien valtakunnassa ollutkaan taloudellisesti merkittävää, auttoivat he kuitenkin luomaan pohjaa myös laajemmalle taloudelliselle toiminnalle alueella. Muun muassa lähetystyöntekijöiden tarjoaman koulutuksen tuhansille alueen asukkaille voidaan myös nähdä edistäneen positiivista kuvaa Yhdysvalloista, mikä oli suurvalta-asemaan vasta nousevalle valtiolle eduksi. Samalla amerikkalaisten toiminta Osmanivaltiossa oli kuitenkin suurin, ja lähes ainoa ulkopoliittinen kiistanaihe turkkilaisten ja Yhdysvaltain välillä, sillä lähetystyön koettiin uhkaavan Osmanivaltakunnan yhteiskunnallista vakautta. Vielä ongelmallisempänä koettiin kuitenkin Yhdysvaltain kansalaisuuden hankkineiden armenialaisten matkustaminen Osmanivaltioon, sillä heidän epäiltiin, eikä aina syyttä, tukevan vallankumouksellista toimintaa maassa.

Yhdysvalloilla ei kuitenkaan ollut samanlaista poliittista liikkumatilaa Osmanivaltiossa kuin Euroopan suurvalloilla. Samaan aikaan, kun Monroen oppiin nojaavat amerikkalaiset vastustivat eurooppalaisten pyrkimyksiä kasvattaa vaikutusvaltaansa Uudella mantereella, olisi puuttuminen Osmanien valtakunnan tilanteeseen ollut ulkopoliittisesti itsetuhoisa liike. Täten Yhdysvallat

omaksiikin ulkopuolisen tarkkailijan roolin, jossa se pyrki ajamaan omia etujaan, muttei kuitenkaan ollut valmis esimerkiksi sotilaalliseen yhteenottoon Osmanivaltiota vastaan.

LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Lähteet

Foreign relations of the United States 1893. Kraus Reprint Corporation, New York 1968.

Foreign relations of the United States 1894. Kraus Reprint Corporation, New York 1968.

Foreign relations of the United States 1895, Part 2. Kraus Reprint Corporation, New York 1968.

Foreign relations of the United States 1896. Kraus Reprint Corporation, New York 1968.

Foreign relations of the United States 1897. Kraus Reprint Corporation, New York 1968.

Tutkimuskirjallisuus

"About the Foreign Relations of the United States Series". The Office of the Historian,
<https://history.state.gov/historicaldocuments/about-frus> (Luettu 24.1.2019)

Akçam, Taner 2006: *A Shameful Act – The Armenian Genocide and the Question of Turkish Responsibility*. Holt Paperbacks, New York.

Benz, Ernst Wilhelm & Lindberg, Carter H.: "Christianity: Church and Education" Encyclopædia Britannica,
<https://academic.eb.com/levels/collegiate/article/Christianity/105945#67573.toc>
(Muokattu 4.10.2018)

"Biographies of the Secretaries of State: Walter Quintin Gresham (1832–1895)". The Office of the Historian,
<https://history.state.gov/departmenthistory/people/gresham-walter-quintin> (Luettu 24.1.2019)

"Biographies of the Secretaries of State: Richard Olney (1835–1917)". The Office of the Historian, <https://history.state.gov/departmenthistory/people/olney-richard> (Luettu 24.1.2019)

Birdal, Murat 2010: *The political economy of Ottoman public debt : insolvency and European financial control in the late nineteenth century*. Tauris Academic Studies, Lontoo.

"Chiefs of Mission for Turkey." The Office of the Historian, <https://history.state.gov/departmenthistory/people/chiefsomission/turkey> (Luettu 23.1.2019).

Cortés, Carlos E. & Sloan, Jane E. 2013: *Multicultural America – A Multimedia Encyclopedia*. SAGE Publications Inc., Thousand Oaks.

"David Preston Thompson (1834–1901)". The Office of the Historian, <https://history.state.gov/departmenthistory/people/thompson-david-preston> (Luettu 24.1.2019)

Doğan, Mehmet Ali & Sharkey, Heather J. 2011: *American Missionaries and the Middle East – Foundational Encounters*. Sheridan Books Inc., Ann Arbor.

Gardner, Lloyd C. & LaFeber, Walter F. & McCormick, Thomas 1973: *Creation of the American Empire: U.S. Diplomatic History*. RandMcNally & Company, Chigago.

Gould, Lewis L. 2004: *Alexander Watkins Terrell – Civil War Soldier, Texas Lawmaker, American Diplomat*. University of Texas Press, Austin.

"Grover Cleveland." Encyclopædia Britannica, <http://academic.eb.com.pc124152.oulu.fi:8080/EBchecked/topic/121404/Grover-Cleveland> (Muokattu 12.10.2018)

Howard, Douglas A. 2001: *The History of Turkey*. Greenwood Press, Westport.

Inalcik, Halil & Quataert, Donald 1994: *An Economic and Social History of the Ottoman Empire 1300–1914*. Press Syndicate of the University of Cambridge, Cambridge.

Karpat, Kemal H. 2001: *The Politicization of Islam : Reconstructing Identity, State, Faith, and Community in the Late Ottoman State*. Oxford University Press, New York.

Kero, Reino & Kostiaainen, Auvo & Virtanen, Keijo 1991: *Uuden mailman jättiläinen – Yhdysvaltain historia*. Otava, Helsinki.

Knight, Franklin W.: *Cuba*. Encyclopædia Britannica,
<https://academic-eb-com.pc124152.oulu.fi:9443/levels/collegiate/article/Cuba/117378>
(Muokattu 20.12.2018).

"Kurdistan Workers' Party (PKK)". Encyclopædia Britannica,
<https://academic.eb.com/levels/collegiate/article/Kurdistan-Workers-Party/442598> (Muokattu 11.6.2013).

Lewy, Guenter 2005: *The Armenian Massacres in Ottoman Turkey – A Disputed Genocide*. The University of Utah Press, Salt Lake City.

Malcolm Edward Yapp: *Turkey*. Encyclopædia Britannica, <https://academic-eb-com.pc124152.oulu.fi:9443/levels/collegiate/article/Turkey/111078> (Muokattu 25.1.2019)

McCarthy, Justin 2010: *The Turk in America – The Creation of an Enduring Prejudice*. The University of Utah Press, Salt Lake City.

"Minister Mavroyeni Bey – Has the Representative been Recalled?" Sacramento Daily Union, 27.3.1896, <https://cdnc.ucr.edu/cgi-bin/cdnc?a=d&d=SDU18960327.2.64> (Luettu 24.1.2019).

"Monroe Doctrine." Encyclopædia Britannica,
<http://academic.eb.com.pc124152.oulu.fi:8080/EBchecked/topic/390243/Monroe-Doctrine>
(Muokattu 18.12.2017).

Morgan Swenson, J. Patricia & Motteler, Lee S. & Heckathorn, John: *Hawaii*. Encyclopædia Britannica,

<https://academic-eb-com.pc124152.oulu.fi:9443/levels/collegiate/article/Hawaii/111279>

(Muokattu 2.5.2018)

Munro, André: *Superpower*. Encyclopædia Britannica,

<http://academic.eb.com.pc124152.oulu.fi:8080/EBchecked/topic/1922499/superpower>

(Muokattu 29.4.2013).

Rodogno, Davide 2011: *Against Massacre – Humanitarian Interventions in the Ottoman Empire, 1815–1914 – The Emergence of a European Concept and International Practice*. Princeton University Press, New Jersey.

Ronald Grigor Suny: *Armenian Genocide*. Encyclopædia Britannica, <https://academic-eb-com.pc124152.oulu.fi:9443/levels/collegiate/article/Armenian-Genocide/9520> (Muokattu 10.1.2017).

Small, Melvin 1996: *Democracy & Diplomacy – The Impact of Domestic Politics on U.S. Foreign Policy, 1789–1994*. The John Hopkins University Press, Baltimore.

Suistola, Jouni & Tiilikainen, Heikki 2014: *Sodassa vieraalla maalla – Suomalaiset Turkin sodassa 1877–1878*. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.

Toiviainen, Hillevi 1986: *Search for Security: United States Citizens in the Far East, 1890–1906 – A comparative study of problems related to safeguarding Americans in China and Japan*. University of Jyväskylä, Jyväskylä.

Trachtenberg, Marc 2006: *The Craft of International History – A Guide to Method*. Princeton University Press, New Jersey.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Gummerrus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Williams, Andrew J. & Hadfield, Amelia & Rofo, Simon J. 2012: *International History and International Relations*. Routledge, Abingdon.

Yapp, Malcolm Edward & Shaw, Stanford Jay: *Ottoman Empire*. Encyclopædia Britannica, <https://academic-eb-com.pc124152 oulu.fi:9443/levels/collegiate/article/Ottoman-Empire/111081> (Muokattu 19.12.2017).